

I. Taalscènes

e hebben een uitje met het team van de bibliotheek waar ik werk, de plek waar ik de taal in feite heb geleerd. Uit enthousiasme meng ik me ook in het gesprek. We staan op het punt in de tram te stappen. Er heerst een uitgelaten stemming, er wordt gelachen, er worden grappen gemaakt. Ik doe ook mee, energiek als een hond die altijd aan de ketting heeft gelegen en zijn eerste stappen maakt, nadat hij is bevrijd. Ik vertel iets over een scène uit *Ally McBeal* en iedereen lacht, niet om de scène, maar om mij. Niemand begrijpt wat ik wil zeggen, maar iedereen ziet het hondje wild in het rond springen. Het lijkt alsof ik uit het veilige donker in het licht stap en het licht me verblindt. Ik ben de hond en ik probeer me los te maken uit de verlegenheid van iemand die de nieuwe taal gebrekkig spreekt. Ik wil ook gezellig zijn en doen, ik wil er ook zijn en mensen aan het lachen maken. Ik wil laten zien dat ik slim ben. Dat was ik in mijn moedertaal.

De collega die het hardst lacht, is degene die niets zei toen mijn vorige chef me eerder dat jaar met geweld wilde kussen in een restaurant. Hij zag het en reageerde niet, integendeel, hij pakte zijn rugzak en liep weg. Hij liet me daar achter met mijn baas, die me vervolgens een cadeautje gaf. Een boek. *Oefeningen in manhaftigheid* van Rascha Peper. Ik kende het woord ‘haftigheid’ niet, maar ik schaamde me voor de titel, omdat die me een synoniem leek van het gedrag van mijn opdringerige chef.

Deed mijn collega alsof hij niets zag omdat ik een buitenlandse was die de taal niet beheerste, die onmondig was en daarom niets waard? Als ik de scène uit *Ally McBeal* in onberispelijk Nederlands had kunnen naver-
tellen, had hij me dan daar, in het restaurant, níét achtergelaten met een baas die dacht dat hij te ver mocht gaan?

Nu ben ik niemand.

Een andere scène: mijn moeder en vader komen ons in Nederland bezoeken. Ik woon hier al drie jaar, ze komen voor het eerst. Ik verwelkom hen met gemengde gevoelens. Aan de ene kant wil ik hen graag ontvangen, een brave dochter zijn, hun de reis naar het buitenland gunnen. Maar als ik ze op Schiphol in de verte zie aankomen, begint mijn lichaam zacht te trillen. Ik zie de trots op het gezicht van mijn moeder. Ik weet dat ze door de reis ook zenuwachtig is, maar de trots dat zij, uit haar dorp, *hat* (Roemeens regionalisme voor ‘daar helemaal’)

in Nederland is beland, wint het van de zenuwen. En achter haar mijn vader, elke keer als ik hem zie kleiner dan de vorige keer, met een pet op, als vervanging van de eeuwige muts die hij thuis draagt tot over zijn neus. Hij volgt mijn moeder, wier lichaam groter en groter wordt naarmate ze dichterbij komt. Een ballon van trots.

In de auto, zo dicht bij degenen die mij zo lang en zo hard hebben geslagen, voor- en nadat ze me naar het internaat hadden gestuurd, krijg ik een paniekaanval. Ik kan niet ademen, mijn bloeddruk moet enorm hoog zijn. Er wordt Roemeens gesproken, het is ónze taal, mijn ouders kennen geen andere.

Ineens hoor ik mijn eigen kreet in het Nederlands. En ik ratel door in de taal die ik aan het leren ben, maar tot nu toe nooit uit mezelf heb gesproken. Ik hoor mezelf praten met een iets hogere stem dan normaal, ik spreek de taal die me van mijn ouders onderscheidt meteen vloeiend. De nieuwe taal die zij niet kennen, brengt mijn bloeddruk omlaag, scheidt afstand, beschermt en geeft kansen. Dat besef ik nu voor het eerst. Ik blijf maar ratelen en mijn man speelt het spel mee. We tennissen met Nederlandse woorden. Mijn ouders zitten achterin en kunnen geen antwoord geven, ze kunnen geen bal slaan. Ze kunnen niet slaan.

Ik zit op de rijdersstoel, maar ik voel me als een model van twee meter dat op hakken op een podium loopt. Ik rock.

De taal redt me. Ik besta omdat ik Nederlands spreek.
Ik ben iemand.

Ik zit aan een tafeltje in de foyer van een bioscoop in Cluj. Ik ben in Roemenië voor een artikel dat ik wil schrijven. De bioscoop draagt de naam van een van de bekendste Roemeense acteurs. Tegenover me zit een Roemeense schrijver, oud-collega van me, Hongaar van origine, misschien de enige Hongaar die in het Roemeens schrijft. Op zijn niveau zeker de enige.

Ik heb hem laten weten dat ik een avond in zijn stad zou zijn en dat ik hem graag zou willen zien. Eigenlijk wilde ik hem niet eens zo graag zien, maar ik zou me hebben geschaamd als hij te weten was gekomen dat ik in Cluj was en ik had moeten liegen dat ik geen tijd voor hem had. In zijn gezette lichaam past net zo veel mannelijkheid als kennis. Ik hoop voor hem dat de kennis het met de jaren over zal nemen van zijn mannelijkheid.

Na de voor mij zo vermoeiende uitingen van machismo waarmee een Roemeense man een conversatie met een vrouw begint, gaat het gesprek de door mij gewenste richting op: wat is eigenlijk een moedertaal? Ik stotter voordat ik antwoord geef, want zijn mannelijkheid combineert hij met de arrogantie van een boerenzoon die meer intellectuele bagage heeft dan wie ook in zijn stad. Hij is tien jaar ouder dan ik en heeft, als je ook zijn vertalingen uit het Engels en Italiaans meerekent, al veertig

boeken op zijn naam. Toch heeft hij het niet verder dan gymnasiumdocent geschopt, vooral vanwege zijn drang naar waarheid en zijn te scherpe tong. 'Misschien nu,' zegt hij en ik voel minder bitterheid dan ik verwachtte, 'misschien dit jaar, er wordt gezegd dat ik een universitaire aanstelling in Târgu Mureş zou kunnen krijgen.'

Ik doe mijn best om zijn forse lijf niet te zien. Volgens mij heb ik bepaalde herinneringen aan dat lichaam. 'Weet je nog,' vraagt hij en mijn ademt stukt even, 'dat er een tijd was dat ik je elke dag per post een boek stuurde?' Ik adem geconcentreerd in en uit in de hoop dat mijn opluchting niet te merken is. Nee, ik herinner het me niet. Ik herinner me wel dat er in heel Roemenië geen betere Dante-deskundige bestond en bestaat, dat hij integer is, tot hij iedereen van zich wegjaagt. De laatste tijd sta ik stil bij het feit dat deze Hongaar zijn eigen taal, zijn moedertaal, heeft achtergelaten en dat hij is verdergegaan in de taal die om hem heen gesproken werd. Heel ver is hij gegaan. Als een edelsmid gebogen over een stuk goud heeft hij de vreemde taal laten smelten en gesmeed tot die taal de vorm van zijn ambitie aannam. Ik weet zeker dat weinig van zijn collega-schrijvers weten dat het Roemeens voor hem een bewuste keuze is geweest; dat zijn familie in Hongarije woont, maar dat hij heeft gekozen voor het land dat Hongaren nu niet bepaald als een bevriende of vredelievende buur zien; dat hij als een mollige zijderups in zijn cocon van de taal zijde aan

het spinnen was, dat hij met de taal een imperium heeft gebouwd, gefundeerd op veertig boeken, precies zoals sommige rijke mensen een resort in de woestijn bouwen.

We spreken over Cioran en Ionesco, onze landgenoten, die er ooit voor kozen in een andere taal te gaan schrijven, op hoog niveau. Hij vertelt me het verhaal van Peter Neagoe, een Roemeen die aan het begin van de twintigste eeuw naar Amerika emigreerde en zich daar twee maanden lang opsloot in een hotelkamer, waar hij het Engelse woordenboek uit zijn hoofd leerde. Na die twee maanden, naar het licht ontsnapt als een in het donker opgegroeide stier, kende hij inderdaad alle Engelse woorden, maar kon hij nog geen zin maken.

We lachen. De journalist die ik voor mijn artikel moet interviewen is inmiddels gearriveerd, ik neem haastig afscheid van de man die tweeduizend pagina's commentaren op *La Divina Commedia* schreef.

'Ik ben je nog dankbaar dat je een lemma over mij in het Roemeense schrijverswoordenboek hebt geschreven,' zegt hij nog.

'In een ander leven,' zeg ik verrast, want ik herinner het me niet meer.

Met hoeveel zijn wij, degenen die bewust voor een andere taal kiezen om in te schrijven? We kennen Beckett, Conrad en Nabokov, maar om hoeveel schrijvers gaat het? Eén per land? Kun je ons in categorieën plaatsen? Hebben we het uit ambitie of uit wanhoop gedaan? Ge-

noodzaakt door politieke omstandigheden? Zijn we met een paar pioniers of praten we over een legioen? Zijn we in de nieuwe taal welkom of blijven we in de ogen van anderen barbaren? Zijn we avonturiers, niet bang om te verliezen? Of weten we dat het ei dat we in de creatieve baarmoeder dragen sowieso bevrucht gaat worden, ongeacht de taal? Ik denk dat een taal niet alleen door woorden wordt gedefinieerd, maar ook door emotie, geografie, kansen, sociale middelen, hoop. Een nieuwe taal bevat alles, de straten waar je over loopt en waar je mensen groet, de wachtkamer bij de dokter, het meel dat je gebruikt om te paneren.

Ik ben tien jaar jonger dan mijn oud-collega en mijn keuze was het Nederlands. Hij is in Roemenië geboren als Hongaar, ik ben vijftien jaar geleden in Nederland gearriveerd. Mijn huwelijk met de nieuwe taal is nog vrij vers en hoewel de wittebroodsweken voorbij zijn, ben ik ervan overtuigd dat deze taal me nieuwe kansen geeft, zoals een getransplanteerde nier dat met zijn ontvanger doet. Ik sta niet, als een scribent of grammaticus, gebogen over de taal, maar gebogen vóór de taal. Ik ben meer een aanbidster.